

2015 márciusi mérnök évfordulók, emléknapok

1. – Polgári védelem világnapja

Hazánkban 1989-ben hirdették ki az 1949. évi genfi egyezmény két jegyzőkönyvében foglaltakat, mely kimondja a polgári védelem humanitárius jellegét. A polgári védelem feladatai közé sorolja a katasztrófák veszélyeitől való védelmezést, és az életben maradás feltételeinek biztosítását is. Világszerte látványos mentési gyakorlatokat rendeznek a polgári védelem világnapján.

1. – 130 éve született Vadász Elemér geológus

Székesfehérváron született Vadász Elemér (1885-1970) geológus. 1920-1945 között a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. geológusa, 1946-1965 között a budapesti tudományegyetem földtani tanszékének professzora volt. Kutatásai a földtan, őslénytan és a rétegtan, később a szén- és bauxitképződésnek a hegységképződéssel való kapcsolatát és a magyar szenek hamufajtáit is vizsgálta. Vizsgálatai kiterjedtek a hazai szénhidrogén-kutatás lehetőségeinek átfogó vizsgálatára és a dunántúli karsztvíz földtani értékelésére is. Jelentősek a földtan oktatására és általában a természettudományok felsőoktatására vonatkozó szakcikkei. 1948-tól a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt.

1. – 100 éve indult az autóbusz-közlekedés Budapesten

A századfordulón egy új jármű jelent meg a közforgalmú közlekedés számára: az autóbusz. Budapest vezetői munkába kezdtek a fővárosi autóbusz-közlekedés megindítása érdekében. Hosszas előkészítés után végül 1915 március 1-jén elindulhatott az első autóbuszjárat az Aréna (ma: Dózsa György) út és a Vilmos császár (ma: Bajcsy-Zsilinszky) út között. Ekkoriban 7 autóbusz bonyolította a forgalmat. Az első világháború okozta gazdasági nehézségek okán (benzin-, gumihány) e járatokat 1917 április 11-én be kellett szüntetni. Az autóbusz-forgalom majd ötévnyi kényszerszünet után, 1921 szeptember 24-én indult újra, 11 autóbusszal. Az autóbusz-közlekedés innentől fogva dinamikusan fejlődött. A Budapesti Autóbusz-közlekedési Rt. felismerve az új trendet, az 1928-as évben a meglévő 37 buszból álló autópark mellé további 100 új autóbusz üzembeállítását tette lehetővé.

5. – 110 éve született Taky Ferenc mérnök

Kaposváron született Taky Ferenc (1905-1968) gépészmérnök. 1929-1945 között próbatermi főmérnök Budapest Főváros Elektromos Műveinél. 1945-től a budapesti műszaki egyetem villamos-művek tanszékén adjunktus, 1952-től tanszékvezető. Mint kiváló szakember, rendkívül jó előadó, mélységesen humánus és közvetlen ember, rövid idő alatt az egész egyetem egyik legnépszerűbb oktatója lett, mind a hallgatók, mind az egyetemi oktatói kar szemében. 1956. október 23-át követően, az oktatói nagygyűlés – amelyen részt vettek a forradalmi hallgatóság képviselői is – egyhangúan megválasztotta az Egyetemi Forradalmi Bizottság elnökének. 1957-ben eltávolították az egyetemről és áthelyezték az Erőmű Tervező Vállalathoz, majd a Munkavédelmi Tudományos Kutató Intézethez, ahol 1964-ig működött. 1964-től a Veszprémi Vegyipari Egyetem géptani tanszékén docens. 1966-tól a Budapest Főváros Elektromos Műveinél dolgozott, 1967-től a Vegyi- és Robbanástechnikai Kutató Intézet műszaki tanácsadója volt.

Szakmai és tudományos munkássága elsősorban az érintésvédelemre, a világítástechnikára és a felvonók villamos berendezéseivel kapcsolatos problémákra terjedt ki.

5. – 160 éve született Cserhádi Jenő mérnök

Győrben született (1855-1910) gépészmérnök, műegyetemi tanár. 1877-től az Osztrák Államvasúti társaságnál dolgozott. 1890-től Budapesten vasút és hajózási mérnök volt. Hathatósan támogatta Kandó Kálmán vasút-villamosítási kísérleteit és részt vett a Valtellina-vasút villamosításának munkálataiban. A Magyar Mérnök- és Építész Egylet alelnöke volt. Emlékére a mérnökegylet 1911-ben Cserhádi-plakettet alapított, mellyel az év legjelentősebb gépészmérnöki és elektrotechnikai tanulmányát jutalmazza.

5. – 130 éve született Tátray Lajos építész

Mezőhegyesen született Tátray Lajos (1885-1909), a népies irányzatú magyar építészek egyik vezéralakja. Műegyetemi hallgatóként a Magyar Mérnök- és Építészegylet Wellisch pályázatának első díját egy sziklasír-tervezetért kapta. Később rendezte az 1908. évi bécsi nemzetközi építőművészeti kiállítás magyar csoportját s csinált vagy hat síremléket.

6. – 110 éve született Urbanek János mérnök

Fiumében született Urbanek János (1905-1971) gépészmérnök, egyetemi tanár. 1927-1930 között állami ösztöndíjjal a párizsi Institut d'Optique-ban végzett a gyakorlati színekéoptika körébe tartozó kutatásokat, a Sorbonne-on 1930-ban egyetemi doktori címet nyert. 1930-1944-ig a műegyetemen oktatott elméleti villamosságtant, elektrotechnikát, világítástechnikát. 1944-1949-ben a Ganz Villamossági Művek próbatermének vezetője. 1949-ben megalapította a Villamos-ipari Kutatóintézetet, amelynek nyugdíjba vonulásáig, 1969-ig igazgatója volt. Számos tudományos dolgozata jelent meg francia, angol és hazai szaklapokban, több nemzetközi konferencián vett részt előadásaival.

6. – Energiatakarékossági világnap

A nemzetközi energiatakarékossági világnap szervezői felhívják a figyelmünket az energiatakarékosság és a megújuló energiaforrások, valamint a környezettudatosság, fenntarthatóság fontosságára is. E napon világszerte rengeteg energiatakarékosságra biztató programot szerveznek. A világnap jó alkalom a tavaszi megújulásra és a szemléletváltásra is, így érdemes egy-két programon részt venni.

8. – Nők nemzetközi napja

Az 1857-es textilipari sztrájk emlékére, Zetkin Klára javaslatára világszerte e napon ünneplik a nőnapot. Talán nem is gyökerezett volna meg ilyen széles körben, ha nem a tavasz szimbólumaként, a bimbózó virágokkal együtt köszöntenénk a lányokat és nőket.

8. – 130 éve született Esztó Péter mérnök

E napon született Esztó Péter (1885-1965) bányamérnök, egyetemi tanár. Oktató munkája mellett a bányászati tudomány több területén maradandót alkotott. Kőzetnyomási (törési) elméletét Kossuth-díjjal jutalmazták. Ismert a vízvédelmi pillérek méretezésére vonatkozó képlete, az ún. Esztó-Vendel-képlet. Behatóan foglalkozott bányamérési (Esztó-Hornoch-képlet) és szellőztetési kérdésekkel is. Jelentős alkotása a Bányaszellőztetés c. műve.

12. – 100 éve született Fejes Tóth László matematikus

Szegeden született Fejes Tóth László (1915- 2005) Kossuth-, és Állami Díjas matematikus, egyetemi tanár, geométer, akadémikus. 1941-ben a Kolozsvári Egyetemre került. Ott hallott először azokról a geometriai problémákról, melyek pályáját meghatározták. Később a budapesti Árpád Gimnázium majd 1949-től a Veszprémi Vegyipari Egyetem tanaraként szinte egymaga kidolgozta a "geometriai elrendezések" elméletét "a síkon, a gömbfelszínen és a térben". Német nyelvű monográfiája, amely 1953-ban hasonló címen jelent meg Berlinben, a témakör máig meghatározó klasszikusa, bibliája. A mű, melyet oroszra és japánra is lefordítottak, egy csapásra világhírnevet szerzett számára. 1970-1983. között ő vezette az MTA Matematikai Kutató Intézetét. Tehetséges tanítványok és kollégák generációit vezette be a diszkrét geometria rejtelseibe.

13. – 180 éve született Haggemacher Károly mérnök

Winterthurban született Haggemacher Károly (1835-1921) svájci származású gépész, aki korszakalkotó találmányaival nagyban hozzájárult a magyar malomipar fejlesztéséhez és világhírűvének eléréséhez. Ő volt a síkszita feltalálója. A szitákhoz ún. terelőkészüléket is alkalmazott, mellyel tetszés szerint mozgatható az anyag. Életművét a szakmatörténeti jelentőségű 15 malomipari találmánya jelentette.

14. – Kossuth-díj születésnapja

Az állami vezetőink 1948. március 14-én adták át az első Kossuth-díjakat az országunk legkiválóbb tudósainak, művészeinek, ipari munkásainak, és földműveseinek, akik hozzájárultak hazánk újjáépítésének sikeréhez. 1990-től évente immáron március 15-én a Széchenyi-díjakkal együtt adományozzák e díjakat is.

15. – Nemzeti ünnep, és a magyar sajtó napja

A modern parlamentáris Magyarország megszületésének a napja. Az 1848. március 15-i forradalom célja a Habsburg uralom megszüntetése, a függetlenség és az alkotmányos berendezkedés kivívása volt. A sajtó-szabadság törvényi feltételeinek kiharcolására is emlékeznek a hazai sajtó képviselői, annak emlékére, hogy 1848-ban e napon nyomtatták ki a magyar sajtó első szabad termékét: a Tizenkét pontot és a Nemzeti Dalt.

15. – Fogyasztók világnapja

Az ENSZ 1985. 03. 15-i közgyűlésén döntöttek a fogyasztóvédelmi irányelvekről, melyek általános elveket és konkrét tennivalókat fogalmaztak meg. Emlékezve a Fogyasztói Érdekvédelmi Alapokmánya elfogadásának napjára, a hivatásos és társadalmi fogyasztóvédők szakmai tanácskozásokat, nemzetközi konferenciákat tartanak, számos helyen kiállításokat szerveznek a Fogyasztók Világnapján.

16. – Magyar zászló és címer napja

„Az Országgyűlés, fejet hajtva mindazon emberek, közösségek és emléküik előtt, akik e zászló és címer alatt harcolva életüket, szabadágukat adták a magyar nemzetért, vagy e zászló és címer tisztelete miatt szenvedtek bármilyen sérelmet vagy hátrányt, Magyarország zászlaja és címere iránti tisztelettől vezérelve, megbecsülésének kifejezése érdekében a nemzeti színről és ország címeréről szóló 1848. évi XXI. törvénycikk elfogadásának emlékére, március 16. napját a magyar zászló és címer napjává nyilvánítja.” – olvasható a 45/2014. (XII. 17.) OGY határozatban.

18. – 140 éve született Borsos József építész

1875. március 18-én született Borsos József építész. Több református templomot tervezett (pl. Szeged, Tiszalök). Középleletei közül híresek a debreceni rendőrség épülete, valamint a Köztemető ravatalozója és krematóriuma.

18. – 50 éve történt az első űrséta

1965-ben e napon megtörtént az első űrséta, amit a szovjet űrhajós, Alekszej Leonov hajtott végre. Voskhod 2 nevű űrkabinból szállt ki - természetesen biztosítókötéllel - és 20 percet tartózkodott a világűrben. Az űrsétára szinte azonnal a start után, az első kör végén sort kerítettek. A tervek szerint 12 percnyi séta volt engedélyezve Leonovnak, az űrruha azonban gonoszul megréfgálta. A belső nyomás kifelé feszítette a ruha puha falát, és az űrruha kizárta Leonovot az űrhajóból. Úgy sikerült visszabújni a zsilipbe, hogy ruhájából leeresztette a nyomást.

19. – 60 éves az első tranzistoros számítógép

1955-ben e napon a Bell Laboratories társaságnál üzembe állt a világ első tranzistoros számítógépe. J. H. Felker TRADIC-ja. Elektroncsövek helyett tranzistorokkal felszerelt gépek un. "második generációs" számítógépekként ismertek. Előnyeik - kis méret, csekély mértékű meghibásodás, csekély áramigény, olcsóság - döntő áttöréshez segítik a számítógépet a kutatásban, az iparban, a kereskedelemben és a közigazgatásban. Az eddig alkalmazott triódák és jelfogók, a tranzistorok is tisztán kapcsolóelemekeként dolgoznak a számítógépekben. Ha a bázisfeszültség negatív, akkor bázisáram folyhat. A tranzistor úgy működik, mint zárt terű kapcsoló. Ha a negatív bázisfeszültség túllép egy meghatározott értéket, akkor a tranzistor zár. Ezáltal ismeri fel az adatfeldolgozás számára fontos 0/1 kapcsolási állapotokat.

20. – 125 éve született Róna Erzsébet fizikus

Budapesten született Róna Erzsébet - Elisabeth Rona - (1890-1981) fizikus, vegyész, geofizikus, az izotópok elválasztásának és a radiogeokronológiának elismert szakértője, a rádióaktivitás-kutatás egyik európai és amerikai úttörője. Első nemzetközi sikere az volt, hogy bebizonyította a Th-231 izotóp létezését. Ő volt az első, aki felismerte a rádium veszélyeit, ezért saját pénzén vásárolt két gázlárcot. Párizsban, a Curie Intézetben 1934-ben polóniumot állított elő Iréne Joliot-Curie segítségével. Később az USA-ba menekült a háború elől, ahol le is telepedett 1941-ben. A Carnegie Intézet geofizikai laboratóriumában kapott állást, Washingtonban, ahol a háború végéig minden munkája titkosnak minősült. 1950-től az Oak Ridge-i Egyesült Egyetemeknél dolgozott, majd a Miami Egyetem Tengerkutató Intézeténél lett kémiai professzor. Munkatársai kérésére megírta emlékiratait, melynek címe: *Hogyan történt: radioaktivitás, magfizika, atomenergia*. 1970-ben adták ki.

21. – 90 éve született Léstyán Ernő mérnök

1925-ben e napon Nagyváradon született Léstyán Ernő Ybl-díjas építészmérnök, ipari épületek tervezője. 1956-tól az ERŐTERV tervező építész, különösen nagyfeszültségű transzformátorállomások, erőművek épületterveit készíti.

21. – Csillagászati tavasz kezdete

E napon a Nap az Egyenlítő magasságában halad át az égen, sugarai merőlegesen a Föld forgástengelyére, éppen keleten kel, és nyugaton nyugszik, a nappalok, valamint az éjszakák hossza egyenlő. Innen származik a neve „napéjegyenlőség”. (Északi féltekén tavaszkezdet, déli oldalon ez az ősz első napja.)

22. – Víz világnapja

Az Egyesült Nemzetek Szövetség Közgyűlésének 47. ülészsaka – az 1992. évi dublini környezetvédelmi világkonferencia javaslatára – e napot, a víz világnapjává nyilvánította.

22. – 120 éves a vetített mozgókép

A világ első mozgófilmjét Lyonban, 1894 augusztusában vették fel. A "La Sortie des Ouvriers de l'Usine Lumière" (A munkaidő vége a Lumière üzemekben) című némafilm néhány percben mutatta a Lumière gyárból a munkaidő végén távozó munkásokat. A film első, szűk körű előadását 1895-ben e napon tartotta Auguste és Louis Lumière Lyonban, a Nemzeti Ipart Támogató Társaság tagjai előtt. Később Párizsban, a Nemzeti Iparfejlesztési Társaságban, kisszámú meghívott közönség előtt is levetítették.

22. – 80 éve született Marko Gabriella mérnök

Budapesten született Homonnay Györgyné, Marko Gabriella (1935-2002) épületgépész, kutató-mérnök, gyártmányfejlesztő, c. egyetemi tanár. Szakterületének a fűtéstechnikának, a távfűtésnek egyik legkiválóbb oktatója volt. 1996-ban az Év Épületgépész Oktatójának választották. 2002. decemberi tragikus haláláig az MMK Elnökségi tagjaként is dolgozott.

22. – Tolmácsok és fordítók napja

A magyar tolmácsok és fordítók napja, annak emlékére, hogy 1974-ben e napon az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészkarán jött létre a Fordító- és Tolmácsképző Központ.

23. – Meteorológiai világnap

Március 23.-án, a meteorológiai világnapon, az 1950-ben Bécsben megalakult - 1951-től az Egyesült Nemzetek Szövetségének szakmai szervezeteként működő - Meteorológiai Világszervet (WMO) tevékenységére irányul a figyelem. Kofi Annan, az ENSZ főtitkára, a WMO-t a "legelső hálózatépítőnek" nevezte. (Időjárás Megfigyelési Világszolgálat)

24. – 90 éve született Pásztorniczky Lajos mérnök

Deregnnyön született Pásztorniczky Lajos (1925-1981) villamosmérnök. 1950-53-ban a Távközlési Kutató Intézet Tudományos munkatársa, 1959-től a budapesti műegyetem vezeték-nélküli híradástechnikai tanszékén adjunktus, 1962-től docens, 1963-66-ban helyettes tanszékvezető és a villamosmérnöki kar dékán helyettese, 1966-tól haláláig a mikrohullámú tanszék vezetője. Fő kutatási területe a félvezetős áramkörök, utóbb az impulzustechnika. Kidolgozta és oktatta az impulzustechnika alapozó szaktárgyát, és megszervezte az impulzustechnikai laboratóriumot.

25. – 220 éve született Vásárhelyi Pál mérnök

Szepesolasziban született Vásárhelyi Pál (1795-1846) vízépítő mérnök, akadémikus. 1823-tól a Duna-felmérés munkatársa, majd 1829-től a munkálatok vezetője. Vezetésével készült a Duna Pétervárad-Orsova közti szakaszának felvétele, s az al-dunai szakasz térképe. 1833-tól Széchenyi István, mint Duna-szabályozási királyi biztos irányítása alatt elkészítette az al-dunai Vaskapu szabályozásának tervét, majd

megkezdte al-dunai út építését, valamint a Vaskapu szabályozását, amit azonban a kormánytámogatás megvonása miatt nem sikerült befejeznie. Közben 1833-1834-ben a szabályozáshoz szükséges eszközök beszerzése érdekében Széchenyivel hosszabb Ny-európai tanulmányútra ment. 1841-től központi hajózási felügyelői minőségben részt vett az ország legkülönbözőbb részein folyó vízi munkálatok ellenőrzésében és irányításában. Fő műve a Tisza-szabályozás terve, amelyet az 1833-1845 között Lányi Sámuel vezetésével végrehajtott Tisza-felmérés adatai alapján és az ennek során készült szabályozási részlettervek felhasználásával dolgozott ki. Számos tanulmánya maradt fenn (háromszögelési és szintezési utasítások, folyószabályozási tervek, hidraulikai mérések stb.).

27. – 120 éve született Magyar Pál mérnök

Cegléden született (1895-1969) erdőmérnök, egyetemi tanár. Dolgozott az Országos Faértékesítő Hivatalnál, a Földtani Intézetben és a budapesti tudományegyetem Növényrendszertani Intézetében. Talajtani, növényrendszertani és - földrajzi, valamint ökológiai tanulmányokat folytatott. Megszervezte és vezette a püspökladányi szikfásítási kísérleti telepet. Főerdőmérnök, majd erdőtanácsos, majd az Erdészeti Kutató Intézet vezetője. 1947-től a soproni egyetemi erdőmérnöki karon egyetemi tanár. 1951-től az Erdészeti Tudományos Intézet (ERTI) erdőtelepítési osztályán, majd kísérleti állomásán tevékenykedett nyugdíjazásáig. Számos külföldi tanulmányutat tett, előadásokat tartott. Kiemelkedő művelője volt az erdészeti növényföldrajznak, főleg a sziki és homokterületek növényökológiai és cönológiai kutatások terén. Megalapította az erdészeti termőhely-kutatás és erdőtípológia elméletét, és kifejlesztette gyakorlatát. Foglalkozott az Alföld erdőfásítási problémáinak megoldásával.

27. – 125 éve született Szelle Kálmán építész

Gyomán született Szelle Kálmán (1890-1977) építész. A II. világháború előtt tervezett épületeiből sértetlenül kevés maradt fenn. 1945 után főleg városépítési, városesztétikai és műemlék-helyreállítási munkákkal foglalkozott (Vác, Március 15-e tér műemléki épületeinek helyreállítása, az esztergomi Rákóczi tér rendezése). Fontos építészeti alkotása Zebegényben Szőnyi István műteremháza (ma: múzeum), nyaraló Balatonakarattyán, valamint Budakalászon.

Felhasznált irodalom:

- Évfordulóink a műszaki és természettudományokban 1994. és 1999. – MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága
- História – Tudósnaptár - Természettudósokhoz kapcsolódó évfordulók - <http://tudosnaptar.kfki.hu/historia/>
- Mérnökök évfordulói 2015-ben – Magyar Mérnöki Kamara (www.mmk.hu) Történeti Bizottsága
- Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig – 1997. – BETTER – MTESZ – OMIKK
- Magyar Életrajzi Lexikon – 1967. – Akadémiai Kiadó
- Egyéb életrajzi források

Készítette: Sipos László